

Orta Karadeniz Bölgesinde Faaliyet Gösteren Kırmızı Et Üreticileri Birliğine Bağlı Besi Sığırı İşletmelerinin Mevcut Durumları ve Sorunlarına Çözüm Önerileri

Berrin ŞENTÜRK^{1,a,*}

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Hayvancılık Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye
^aORCID: 0000-0002-0455-9341

Geliş Tarihi: 06.11.2018

Kabul Tarihi: 21.10.2019

Özet: Bu çalışmada Orta Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren Kırmızı Et Üreticileri Birliği üyelerinin hayvansal üretimi rasyonel koşullarda sürdürebilme olanakları, üretim potansiyelini kullanma düzeyi ve üretim koşulları durum analiz yöntemi ile araştırılmıştır. Çalışmada birlik üyelerinin demografik özellikleri, işletme kapasiteleri ve kapasite kullanım oranları, ithalatın üretim sürecine etkileri konusundaki görüşleri ve üreticinin temel sorunları, orta ve büyük ölçekli 30 işletmede yürütülen anket çalışması ile değerlendirilmiştir. Üreticinin %60'ının ilköğretim düzeyinde eğitilmiş olduğu bildirilen çalışmada bilginin temin kaynağı %50 oranında veteriner hekimler olarak belirlenmiştir. Yetiştiriciler, ihtiyaç duydukları teknik ve ekonomik bilginin edinilmesinde Kırmızı Et Üreticileri Birliği'ni sırasıyla %87 ve %93 oranda yetersiz bulmuştur. İşletme kapasitesinin 165.77 baş/dönem olarak belirlenmesine karşın, fiili kapasiteleri 91.13 baş/dönem olarak tespit edilmiştir. Çalışmada işletmelerin üretim potansiyelini kullanmada sorunlar yaşadığı, üretimde başta canlı hayvan materyali olmak üzere girdi temini konusunda önemli sıkıntıları olduğu ve ithalat sürecinden olumsuz yönde etkilendiği, üretimin sürdürülebilirliği açısından üreticinin önemli sorunları (%53) ciddi endişelere sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak çalışma kırmızı et üreticilerinin önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu, acil önlemler alınmazsa sürdürülebilir bir hayvancılık yapmanın olanaksız hale geleceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşletme kapasitesi, ithalat, Kırmızı et, Teknik ve ekonomik destek, Üretici birliği.

Current Situations and Recommendations for the Problems of the Red Meat Producers Association in the Middle Black Sea Region

Abstract: In this study, animal production abilities in rational conditions, production potential utilization level and production conditions of the members of the Red Meat Producers Association in the Middle Black Sea Region were investigated with the status analysis method. In this study, the demographic characteristics of the members, their capacity and capacity utilization rates, their views on the effects of imports on the production process and the main problems of the producer were evaluated with a survey conducted in 30 enterprises of medium and large scales. In this study 60% of the producer was found to be primary school level and 50% of these producers obtained information from veterinarians. The breeders found the producer union to be 87% and 93% unsatisfactory in obtaining information on technical and economic problems. Although the operational capacity was 165.77 head/period, it was determined that the actual capacity of the enterprises could not be used in the study where the actual capacity was determined as 91.13 head/period. It was found that the breeders had substantial difficulties in the production of inputs, especially in livestock material, and were negatively affected by the import process. A considerable portion of the producers (53%) had serious concerns regarding the sustainability of production. As a result, the study showed that red meat producers faced significant problems, and that if an emergency measure is not taken, it would be impossible to make a sustainable livestock breeding.

Keywords: Farm capacity, Import, Producers association, Red meat, Technical and economical support.

Giriş

Türkiye'de 2017 yılı verilerine göre 15.943.586 baş sığır bulunmaktadır. Bu sayının 5.969.047 başını sağmal sığırlar oluşturmaktadır. Aynı yıl bu toplam sığır sayısının 3.602.115 başı kesilmiş ve 987.482 ton sığır eti üretilmiştir. Toplam sığır sayısı 2007 ile 2017 yılı arasında %45 oranında, kesilen sığır sayısı %80 oranında artış göstermiştir (Anonim, 2018). Sektörde kesilen sığır sayısındaki artış oranının, sığır

sayısı artış oranı üzerinde olması, ithalat (besi sığırı ve karkas ithalatı) ve üreticinin elindeki besi olgunluğuna ulaşmamış ya da dışı hayvanlarının bölümünü kesime göndermesi ile açıklanabilmektedir. Bu durum sektörde bir sorun olduğunu ve araştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda 2010 yılından sonra başlayan ithalat süreci yapılan bilimsel araştırmalarda değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda genel olarak ithalat kararlarına yol açan süreçler, üreticiye ve fiyat mekanizmasına etkileri (Aydın ve ark, 2010; Aydın ve ark., 2011; Çiçek ve Doğan, 2018) araştırılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların ortak kanaati ithalat politikalarının sektördeki sorunları çözemeyeceği yönündedir.

Türkiye'nin kırmızı et üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması, sektörde yer alan paydaşların içinde buldukları durumunun değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu amaçla hayvancılık işletmelerinin değerlendirilmesi ve politika yapıcılarının bu beklentileri karşılanması yönünde tedbirlerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma Orta Karadeniz Bölgesinde kırmızı et üretim sürecinde yer alan üreticiler ve üretim sürecinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Materyal ve Metot

Bu çalışmanın materyalini Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan Samsun ve Amasya illerinde faaliyet gösteren Kırmızı Et Üreticileri Birliği üyeleri ile yapılan anket çalışması verileri oluşturmaktadır. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için birliğin merkez teşkilatı ile iletişim sağlanarak çalışma konusunda bilgi verilmiş ve birlik başkanlarının konu hakkında bilgilendirilmesi ve yardımlarının sağlanması istenmiştir. Çalışma ankete gönüllü olarak katılımı kabul eden 30 birlik üyesi ile 30 baş ve üzeri kapasiteye sahip besi sığırları işletmelerinde gerçekleştirilmiştir. Birlik üyelerinin önemli bölümünün karma işletme yapısına sahip küçük ölçekli işletme olması sebebiyle çalışmada bu üyeler kapsam dışında tutularak, elde edilecek verilerin güvenilirliği açısından çalışmanın besi amaçlı üretim sağlayan yetiştiricilerle yapılması sağlanmıştır. Birlik üyelerine toplam 9 soru sorulmuştur. Sorular; yaş, eğitim, üreticinin bilgi kaynağı, işletme kapasitesi, hayvan mevcudu, üretici birliğinin üyelerine teknik ve ekonomik destekleri, sorunlar ve çözümler şeklinde teknik konuları içermektedir. Bununla beraber, üreticinin genel profilinin belirlenmesi sektörün geleceği açısından son derece önemli görüldüğünden bu soruların yanı sıra üyelerin demografik özelliklerinin tespitine yönelik sorular da kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan durum analizi yöntemi, verilerin toplanması ve sonuçların değerlendirilmesinde ihtiyaç duyulan bir yöntem olup, doğru stratejinin seçilmesi ile işletme performanslarının güçlü yanları ve buldukları şartları belirlemek için geçmiş ve gelecek verilerinin toplandığı bir yöntemdir (Clarke ve ark, 2018). Çalışmada verilerin analizinde SPSS 20 paket

programı (SPSS, 2013) ve Microsoft Excel Programı kullanılmıştır. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler ve pasta grafiklerine yer verilmiştir.

Bulgular

Çalışmada işletme sahiplerinin ortalama yaşı 52, üreticilik yapma süreleri minimum 8 yıl ve ortalama 32 yıl olarak belirlenmiştir. Birlik üyelerinin eğitim durumuna ilişkin veriler Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1. Birlik üyelerinin eğitim düzeyi.

Eğitim	Sıklık	Yüzde
İlköğretim	18	60.0
Lise	6	20.0
Yüksekokul	3	10.0
Üniversite	3	10.0
Toplam	30	100.0

Sığır besiciliği yapılan işletmelerde belirli bir dönemdeki üretim düzeyini ifade eden kapasite bu kapasitenin ne kadarının gerçekleştirildiğini ifade eden düzeye ilişkin veriler ise Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Birlik üyelerinin işletme kapasitesi ve fiili kapasitesi.

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
İşletme kapasitesi/dönem	30	30	500	165.77	104.623
Hayvan mevcudu/dönem	30	5	300	91.13	69.951

Çalışmada birlik üyelerinin 2010 yılından beri uygulanan ithalat politikalarının işlerine etkisini değerlendirmeleri istenmiş, besi materyali ve kasaplık canlı hayvan ithalatının işlerini etkileme durumu sorulmuştur. Bu soruya yetiştiricinin verdiği cevaplar Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. İthalat sürecinin yapılan işe etkisi.

İthalat sürecinde	Sıklık	Yüzde
İşini güvende buluyor	10	33.3
İşinde endişesi artıyor	16	53.4
İşini bırakmayı düşünüyor	4	13.3
Toplam	30	100.0

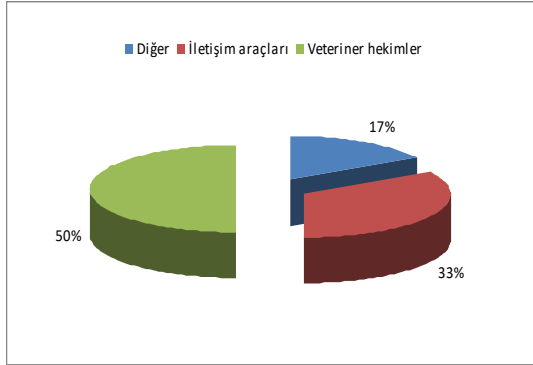
Birlik üyelerinin yaptıkları işlere ilişkin ihtiyaç duydukları teknik ve ekonomik bilginin bağlı oldukları Birlik tarafından karşılanıp karşılanmadığı yönündeki soruya ise yetiştiricilerin verdiği yanıtlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Birlik üyelerinden ihtiyaç duydukları bilgiyi sağladıkları kaynağı belirlemeleri istenmiştir. Bilgi kaynağı ve iletişim araçları (İnternet, Radyo ve Televizyon, Kitap, Dergi, Broşür), Veteriner Hekimler

Tablo 4: Birliklerin teknik ve ekonomik destek sağlaması.

Teknik	Sıklık	Yüzde	Ekonomik	Sıklık	Yüzde
Başarılı	4	13.3	Başarılı	2	7.0
Başarısız	26	86.7	Başarısız	28	93.0
Toplam	30	100.0	Total	30	100.0

(Kamu ve Özel) ve diğer (Birlik, Ziraat Odası, Kooperatif) olarak üç grupta değerlendirme istenen bilgi kaynağı sorusuna verilen yanıtlar Şekil 1’de yer almaktadır.

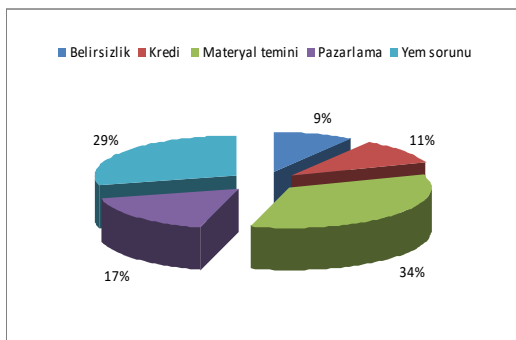
Şekil 1. Birlik üyelerinin bilgi temin kaynağı.

Çalışmada kırmızı ette yaşanan fiyat artışları için dört temel neden belirlenerek üretici olarak bu nedenlerden hangisine en yakın oldukları sorusuna yetiştiricinin verdiği yanıtlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Kırmızı et fiyatlarındaki artışın kaynağı.

Artış nedeni	Frekans	Yüzde
Besi Materyali	22	73.3
Yem	5	16.7
İthalat	2	6.7
Diğer	1	3.3
Toplam	30	100.0

Çalışmada yetiştiriciye sorulan, kırmızı et üretim sürecinde yaşanan sorunlardan hangisinin çözümü sektörde sorunların ivedilikle çözümüne katkı sağlar sorusuna verilen yanıtların frekans dağılımına göre sıralaması Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Üreticinin temel sorun sıralaması.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Birlik üyelerinin ortalama yaşı 52 olarak belirlenmiştir. Türkiye’de ithalat sürecinin sığır besicileri üzerine etkilerinin araştırıldığı Kars, Erzurum, Ankara illerinde yapılan çalışmada besicilerin ortalama yaşı 43.4 olarak belirlenmiştir (Aydın ve ark., 2010). Hayvancılık faaliyet alanında küçük yaşlarda işe başlandığı dikkate alınır, tespit edilen yaş ortalamalarının 43.4’lerden 52’ye doğru yükselme trendinde olması bu alana genç kuşakların kazandırılması gerektiğini düşündürmektedir.

Türkiye’de hayvansal üretim, çoğunluğunu küçük ölçekli işletmelerin oluşturduğu geleneksel bir yapıda sürdürülmektedir (Aral ve Cevger, 2000). Hayvancılıkta besi ve süt sığırcılığı yapılan işletmelerde genel olarak ilköğretim düzeyinde eğitim almış yetiştirici oranı yapılan farklı çalışmalarda %58-%75 arasında bildirilmiştir (Köknaoğlu ve ark., 2017; Önal ve Özder, 2008; Soyak ve ark., 2007; Yılmaz ve ark., 2014). Birlik üyesi üreticilerin eğitim ile ilgili anket sorularının değerlendirildiği bu çalışmada üreticinin %60’ının ilköğretim düzeyinde eğitilmiş olarak tespit edilmesi gerçeği, bu geleneksel yapının orta ve büyük ölçekli işletmelerde de sürdürülmesini ve üretimin bu yapıda sürmesinin sektörde değişim hızının düşük olmasına yol açtığını düşündürmektedir.

Çalışmada besicinin üretimle ilgili bilgi kaynakları arasında veteriner hekimler (%50) ilk sırada bildirilmiştir. İletişim araçları kullanımının sınırlılığı ve diğer olarak gruplanan Birlik, Ziraat Odası ve Kooperatif gibi örgütlerin üreticinin güncel bilgi kaynakları arasındaki yerinin oransal olarak düşük olması üreticinin bilinçli bir üretim modeli sağlamaya istekli olmadığını bu durumunsa sektörde dışa kapalı bir yapının sürmesine yol açtığını ifade edebiliriz. Bu çalışmada üreticinin bilgi kaynakları arasında iletişim araçları olarak ifade edilen TV ve Radyo Erzurum, Kars ve Ankara illeri için yapılan çalışmada ilk sırada yer almaktadır (Aydın ve ark., 2010). Ancak farklı il verilerinin detay bilgisi bulunmaması sebebiyle bu sıralamanın illere göre değişip değişmediği değerlendirilememiştir. Bu çalışma Orta Karadeniz Bölgesi besicisinin eğitim gereksiniminin veteriner hekimler desteğinde güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada kırmızı et üreticileri birliği üyeleri Birliğin katkısını teknik bilgi açısından %87 oranında ve ekonomik bilgi açısından %93 oranında yetersiz olarak değerlendirmişlerdir. Bu durum birlik faaliyetlerinde etkinliğin artırılması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Diğer yandan Birliklerin yürüttükleri faaliyetlere üyelerin hangi oranda gönüllü olarak katıldığının belirlenmesine yönelik çalışmalara da ihtiyaç vardır.

Erzurum ve Kars illerinde entansif sığır besi işletmelerinde yapılan bir araştırmada, işletmelerde kapasite kullanım oranı sırasıyla %59-65 arasında bildirilmiş ve kapasite kullanım oranı arttıkça hayvan başına düşen bazı sabit masrafların azaldığı bildirilmiştir (Aydın, 2011). Yapılan çalışmada kırmızı et üreticilerinin ortalama ölçek büyüklüğü 165.77 baş olup, fiili kapasiteleri 1 üretim döneminde ortalama 91.13 baş olarak belirlenmiştir. İşletmelerin ortalama kapasite kullanım oranı %55'tir. Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü üreticinin elde ettiği kazancın azalmasına ve kapasite oranının düşmesine yol açacaktır.

Erzurum, Kars, Ankara illerinde 2010 yılında yapılan çalışmada ithalattan işlerinin etkilemeyeceğini düşünenlerin oranını %12 olarak bildirilirken (Aydın ve ark., 2010) yapılan çalışmada Birlik üyelerinin %53'ü ithalat etkisiyle işinin geleceğinden endişe duyduğunu bildirmişlerdir.

Kırmızı et üreticilerine, 'sektöre ilişkin hangi sorunun ivedilikle çözümü sektör sorunlarının çözümüne daha fazla katkı sağlar' sorusuna alınan yanıtlar frekans dağılımları itibariyle sıralandığında besi materyali temini, yem sorunu çözümü, pazarlama, kredi ve belirsizlik olarak sıralanmıştır. Sorunun çözümüne yönelik politika uygulamaları şu şekilde sıralanabilir.

-Damızlık süt sığırcılığının desteklenmesi ve süt sığırlarının kesiminin önüne geçen uygulamalar,

-Yem ekim alanlarının artırılması ve meraların iyileştirilmesi,

-Besi materyalinin satışında üreticinin komisyonunun insafına bırakılmaması ve pazarlama imkânlarının artırılması,

-Kredi olanaklarını birkaç banka tekeline bırakmayacak yapıların oluşturulması ve yetiştiricinin üretimde yaşadığı darboğazlarda gerekli tedbirlerin alınarak üretim sürecinin kesintiye uğramasını engelleyecek mekanizmaların kurulması, -ithalat politikaları gibi belirsizliğin derinleşmesine yol açtığı düşünülen durumların ortadan kaldırılması şeklinde sıralanabilir.

Birlik üyelerinin yaş ortalaması (52 yaş) ve ortalama faaliyet süresi dikkate alındığında (32 yıl), sektöre yeni katılımlar olmadığı, buna yönelik politik tedbirler geliştirilmezse ilerleyen süreçlerde önemli sorunlar yaşanacağı, eğitim düzeyinin önemli bir bölümünün (%60) ilköğretimle sınırlı kaldığı, kendini geliştirmede yararlandığı kaynakların önemli ölçüde sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Birliğin teknik ve ekonomik konulardaki katkısının yetersiz olduğu yönündeki üretici kanaatini değiştirecek bir yapılanmaya gidilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çalışmada yetiştirici tarafından bilgi temin kaynağı %50 oranında veteriner hekimler olarak gösterilmiştir.

Bu durum uygulamadaki danışmanlık sisteminin yetiştiricinin bu talebi doğrultusunda eniden gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Düşük kapasite ile faaliyet gösteren işletmelerin alınan politik tedbirlerle girdi temini, finansman olanaklarının geliştirilmesi, pazar güvencesi ile üretim kapasitesini arttıracığı ve ithal konusunun sektörde sonlandırılması ile önündeki belirsizliklerin önemli oranda aşılabacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Anonim, 2018: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>, Erişim tarihi; 06.11.2018.
- Aral S, Cevger Y, 2000: Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze izlenen hayvancılık politikaları. Türkiye 2000 Hayvancılık Kongresi. 31 Mart-2 Nisan 2000, Ankara, Sayfa 35-68.
- Aydın E, Aral Y, Can MF, Cevger Y, Sakarya E, İşbilir S, 2011: Türkiye'de son 25 yılda kırmızı et fiyatlarındaki değişimler ve ithalat kararlarının etkilerinin analizi. *Vet Hekim Der Derg*, 82, 3-13.
- Aydın E, Can MF, Aral Y, Cevger Y, Sakarya E, 2010: Türkiye'de canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı kararlarının sığır besicileri üzerine etkileri. *Vet Hekim Der Derg*, 81, 51-57.
- Aydın E, 2011: Kars ve Erzurum illeri sığır besi işletmelerinin ekonomik analizi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Clarke AE, Friese C, Washburn R, 2018: Sitational Analysis, Grounded Theory After Interpretive Turn, 2nd ed., SAGE Publications, London, England.
- Çiçek H, Doğan İ, 2018: Türkiye'de canlı sığır ve sığır eti ithalatındaki gelişmeler ve üretici fiyatlarının trend modelleri ile incelenmesi. *Kocatepe Vet Derg*, 11, 1-10.
- Köknaoroğlu H, Demircan V, Yılmaz H, Dernek Z, 2017: Besi sığırcılığı üretim faaliyetinde üreticilerin eğitim düzeylerinin besi performansı ve karlılığa etkisi, *SDÜ Ziraat Fak Derg*, 12, 75-84.
- Önal AR, Özder, M, 2008: Edirne ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'ne üye işletmelerin yapısal özellikleri, *Tekirdağ Ziraat Fak Derg*, 5, 197-203.
- Soyak A, Soysal Mİ, Gürcan EK, 2007: Tekirdağ ili süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve bu işletmelerdeki Siyah Alaca süt sığırlarının çeşitli morfolojik özellikleri üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fak Derg*, 4, 297-305.
- SPSS, 2013: Inc. Statistical package for the social sciences (SPSS/PC+). Chicago, IL, USA.
- Yılmaz H, Gül M, Parlakay O, Akkoyun S, Vurarak Y, Kılıçalp M, Hızlı H, 2014: Doğu Akdeniz Bölgesinde süt sığırcılığı işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı, sorunları ve çözüm önerileri. Proje Sonuç Raporu-TAGEM/TEAD/12/TE/000/009, Adana.

*Yazışma Adresi: Berrin ŞENTÜRK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Hayvancılık Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, 55139 Kurupelit, Samsun, Türkiye.
e-mail: bsenturk@omu.edu.tr